

KRONIKA

THE KEY-STONE OF DISCRIMINATION AND THE IMPACT OF ITS MANIFESTATIONS ON THE SELECTED GROUPS OF POPULATION

Členovia Katedry dejín práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave zorganizovali na pôde fakulty 9. novembra 2017 medzinárodnú vedeckú konferenciu na tému *The Key-stone of Discrimination and the Impact of its Manifestations on the Selected Groups of Population* (Podstata diskriminácie a jej prejavy s dosahom na vybranú skupinu obyvateľstva). Garantom tohto cudzojazyčného podujatia bol Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Mosný, CSc., vedúci Katedry dejín práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

Konferencie sa z domácich hostí zúčastnili členovia Katedry dejín práva a Katedry teórie práva a ústavného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity (PraF TU) v Trnave a profesor z Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity (FiF TU) v Trnave. Účasťou potešili aj kolegovia z právnických fakúlt v Banskej Bystrici a Bratislave či akademici, ktorí pricestovali zo zahraničia. Domáci, ako aj zahraniční prispievatelia zvolili veľmi pútavé témy príspevkov, a tak prispeli k rôznorodosti konferencie. Vybrané príspevky si priblížime.

Andrej Démuth, vedúci Katedry FiF TU v Trnave a Slávka Démuthová, vedúca Katedry psychológie Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda si pripravili spoločný príspevok na tému *The problem of lookism and appearance-based discrimination* (*Problém „lookizmu“ a diskriminácia na základe vzhľadu*). Mnohé vedecké štúdie ukazujú, že ľudia s dobrým vzhľadom majú výhodu na trhu práce a vo všeobecnosti dostávajú lepšie hodnotenia. Prednesený príspevok bol zameraný na pokus o odstránenie diskriminácie založenej na vzhľade.

Marek Káčer, vedúci Katedry teórie práva a ústavného práva PraF TU v Trnave, pôsobiaci aj na Ústave štátu a práva SAV, sa venoval téme *Is affirmative action consistent with the principle of equality? (Je pozitívna diskriminácia v súlade s princípom rovnosti?)*. Ako je známe, pozitívna diskriminácia, t. j. politika zámerného zvýhodnenia iba určitej kategórie obyvateľstva, sa často považuje za istú relativizáciu princípu rovnosti všetkých občanov. Marek Káčer však v príspevku ukázal, že to tak nemusí byť, ak sa vychádza z toho, že konzistencia morálnych úsudkov zahŕňa rovnosť zaobchádzania.

Autorská dvojica Monika Martišková, doktorandka na Katedre dejín práva PraF TU v Trnave a Pavlína Holická, absolventka rovnakej fakulty, pôsobiaca v Centre pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR), priblížila tému *Violation of human rights according to the Committee against Torture* (*Porušovanie ľudských práv vo svetle rozhodnutí Výboru OSN proti mučeniu*) prostredníctvom vybraných rozhodnutí o individuálnych sťažnostiach proti Švajčiarsku,

Švédsku a Kanade. Zvolená téma bola prezentovaná v kontexte aktuálnej utečeneckej situácie vo svete.

Štefan Siskovič z Katedry dejín práva PraF TU v Trnave na konferencii prezentoval príspevok *An analysis of obedience to authority and its role in the process of forming totalitarianism (Fenomén poslušnosti a jej vplyv pri vytváraní totalitného režimu)*. Uvádza v ňom dôvody existencie totalitných režimov a odhaľuje jeden z možných dôvodov, prečo existuje stále riziko návratu. Dôležitú úlohu zohráva prirodzený sklon dospelých, aby splnili príkazy, ktoré považujú za oprávnené.

Zahraničný hosť z Poľska Józef Ciągwa, pôsobiaci na Sliezskej univerzite v Katoviciach, vo svojom príspevku *Acts of discrimination in Interpellations and in the Legislation Implemented by the Head of State and in the Acts of the Legislative Sejm and the Silesian Sejm (Diskriminačné akty v interpeláciách a v legislatíve implementovanej hlavou štátu a v aktoch Zákonodarného snemu a Sliezskeho snemu)* priblížil viaceré konkrétne prípady nielen faktickej, ale aj legálnej diskriminácie obyvateľstva nemeckej národnosti (napr. žiakov, robotníkov či vojnových vdov) v medzivojnovom Poľsku a ukázal tiež, že diskriminácia bola prítomná aj v rôznych dobových právnych aktoch, napr. v zákone Sliezskeho snemu z 29. marca 1926 o celibáte učiteľiek a v niekoľkých dekrétach vydaných hlavou štátu a Zákonodarným snemom, ktorými prišlo k výraznému zvýšeniu vekovej hranice volebného práva, vykonávaného v Sliezskeho vojvodstve.

Peter Mosný, vedúci Katedry dejín práva PraF TU v Trnave, vystúpil s príspevkom nazvaným *Conceptual foundations of the anti-Jewish legislation in the Central European area in the first half of the 20th century (Konceptné základy protižidovského zákonodarstva v stredoeurópskom priestore v prvej polovici 20. storočia)*. V príspevku najskôr na príklade Uhorska ukázal, že antisemitizmus bol v strednej Európe prítomný už v stredoveku. Potom sa zaoberal protižidovskými postojmi obyvateľstva a štátno-mocenskými opatreniami, ktoré sa vyskytli na teritóriách okupovaných nacistickým Nemeckom (Poľsko, Protektorát Čechy a Morava), ako aj v štátoch, ktoré boli jeho spojencami (prvá Slovenská republika, Maďarsko), pričom bližšie neskúmal právne základy, ale spoločné ideové východiská a konkrétne formy týchto postojov a opatrení.

Prednášku na tému *The legal basis of forming, rising and tightening of anti-Jewish legislation in the Kingdom of Hungary in 1938–1941 (Phase I) [Právny základ formovania, dozrievania a zostrovania protižidovskej legislatívy v Maďarskom kráľovstve v rokoch 1938 – 1941 (I. fáza)]* si pripravila PhDr. Adriana Švecová, z Katedry dejín práva PraF TU v Trnave. Venovala sa uzákoneniu prvých diskriminačných protižidovských právnych noriem, ktoré prijal Horthyho režim v rokoch 1938 – 1941, pričom reflektovala tak materiálny právny základ, ako aj politickú a historickú anabázu ich prijímania a aplikácie.

Podnetným bol príspevok nazvaný *Anti-Jewish legislation in occupied Greece during WWII: The juridical path to genocide and the Jewish community of Thessaloniki (Protižidovská legislatíva v okupovanom Grécku počas druhej svetovej vojny. Súdna cesta ku genocíde a židovská komunita v Solúne)*, ktorý predniesol Dimitrios A. Kourtis z Katedry medzinárodného práva Právnickej fakulty Aristotelovej univerzity v Solúne. Zaoberal sa právnymi prostriedkami, ktoré využívali nacistické orgány na okupovanom území Grécka, najmä na území kontrolovanom vojenským velením.

Peter Vyšný z Katedry dejín práva PraF TU v Trnave prezentoval príspevok s názvom *The legal status of Indians in colonial Spanish America as a legal expression of their positive discrimination (Právny status Indiánov v koloniálnej španielskej Amerike ako právny výraz ich pozitívnej diskriminácie)*. Ukázal v ňom, že Španielska koruna sa v priebehu 16. storočia rozhodla riešiť nepriaznivé postavenie svojich nových, formálne slobodných poddaných – Indiánov v spoločnosti koloniálnej španielskej Ameriky ich systematickou pozitívnou diskrimináciou. Jej základom bolo postupné priznanie špecifického právneho statusu, tzv. *personae miserabiles* Indiánom. Indiáni ako *personae miserabiles* boli osobne slobodnými poddanými Španielskej koruny a patrili im mnohé hmotnoprávne i procesné privilégia. Na druhej strane boli považovaní za ľudí, ktorí sa o svoje potreby a záujmy nedokážu sami primerane postarať, a preto sú odkázaní na podporu, pomoc a ochranu poručníka či opatrovníka, ktorým sa stala Koruna. S tým sa nevyhnutne spájalo podriadenie Indiánov vládnej moci Koruny a jej systematickým snahám konvertovať ich na katolicizmus a „scivilizovať“ na španielsky obraz.

Ivana Šošková z Katedry dejín štátu a práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici svojím príspevkom *Act No. 138/1942 Coll. on Restrictions on Jews in Adoption (Zákon č. 138/1942 Sl. z. o niektorých obmedzeniach Židov pri osvojení)* upriamila pozornosť účastníkov konferencie na podmienky prijatia predmetného zákona, na dôvody prečo bola adopcia významným inštitútom pre Židov a ako ich tento zákon zbavil práv – či už vystupovali na strane adoptujúceho alebo adoptovaného.

Ingrid Lanczová, doktorandka na Katedre dejín práva PraF TU v Trnave sa komparatívnym prístupom venovala manželskému právu v stredoeurópskom priestore v období II. svetovej vojny v príspevku *Slovak and Hungarian Marriages in the Shadow of the Third Reich – An Insight into Anti-Jewish Marriage Law during the World War II (Slovenské a maďarské manželstvá v tieni Tretej ríše – Náhľad do protižidovskej právnej úpravy manželstiev počas II. svetovej vojny)*.

Miriám Laclavíková z Katedry dejín práva PraF TU v Trnave vo svojom príspevku *Labour Service in Czechoslovakia and its Discriminatory Context (1945–1960) [Pracovná povinnosť v ČSR a jej diskriminačný kontext (1945 – 1960)]* predstavila na podklade dekrétu prezidenta Eduarda Beneša č. 88/1945 Zb. a československých ústav z rokov 1948 a 1960 uplatnenie pracovnej povinnosti v príslušných historicko-právnych podmienkach.

Jana Turanská pôsobiaca na Európskom inštitúte pre židovské štúdiá v Štokholme prezentovala vo svojom príspevku *The Impact of the Jewish Migration from Moravia on 19th century Upper Hungarian Jewish Communities (Vplyv židovskej migrácie z Moravy v 19. storočí na hornouhorské židovské komunity)* vplyv migrácie moravských židov v 19. storočí na územie súčasného západného Slovenska. Autorka sa venovala najmä vzťahom moravských a uhorských židov a otázke, či mal ich pôvod dosah na vyznávanie ortodoxnej alebo progresívnejšej formy judaizmu.

Konrad Graczyk zo Sliezskej univerzity v poľských Katowiciach predniesol príspevok na tému *Discrimination of Poles and Jews before the Special Court in Katowice (Sondergericht Kattowitz) 1939–1945 [Diskriminácia Poliakov a Židov pred Špeciálnym súdom (Sondergericht Katowitz) v rokoch 1939 – 1945]*. Zaoberal sa v ňom trestným právom Tretej ríše z hľadiska určitých foriem diskriminácie, ktorú toto právo zakot-

vovalo vo vzťahu k Poliakom a Židom, pričom hlavnú pozornosť venoval Smernici zo 4. decembra 1941 o trestnom práve vzťahujúcom sa na Poliakov a Židov na východných inkorporovaných územiach a jej aplikácii v praxi Špeciálneho súdu v Katoviciach.

Róbert Jäger, vedúci Katedry teórie štátu a práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, vo svojom príspevku *Legal and Social Status of Jews in Great Moravia: the Origin of Anti-Semitism in Slovakia? (Právne a spoločenské postavenie Židov na Veľkej Morave: začiatky antisemitizmu na Slovensku?)* potvrdil, že dostatočné porozumenie recentným spoločenským javom predpokladá skúmať nielen najnovšie a novšie, ale často aj staršie, resp. najstaršie všeobecné a právne dejiny. Analýzou viacerých prameňov z veľkomoravského, ako aj povelkomoravského obdobia, ktoré obsahujú informácie vzťahujúce sa na Židov z územia Veľkej Moravy (*Legenda o sv. Klementovi, Raffelsthetenský colný poriadok*, správa o Slovanoch Ibrahima Ibn Jakuba, *Nomokánon*), ukázal, že nemožno spoľahlivo preukázať ani to, že Židia boli stabilnou súčasťou veľkomoravskej spoločnosti (t. j. že trvalo žili na území Veľkej Moravy) a ani to, že by sa na Veľkej Morave voči nim reálne uplatňovali určité formy diskriminácie, ktoré vychádzali z cirkvi. Róbert Jäger preto mohol uzavrieť, že korene antisemitizmu prítomného v dejinách územia Slovenska nesiahajú až do veľkomoravského obdobia, t. j. antisemitizmus sa na tomto území musel objaviť až neskôr.

Pri prezentovaní jednotlivých príspevkov sme si pripomenuli, že napriek vyspelosti ľudského spoločenstva z neho elementárne negatíva nemiznú. Naopak, často nachádzajú sofistikovanejšie cesty uplatnenia, na ktoré je nutné neustále upozorňovať a zabraňovať ich opakovaniu, vžívaniu sa, či dokonca považovaniu za bežné a akceptovateľné. Na usporiadanej konferencii sme chceli upozorniť na uvedené z historického i súčasného hľadiska, z pohľadu medzinárodného i národného práva, a dúfame tak, že sme využili jej potenciál.

V zborníku vydanom v tlačenej podobe v anglickom jazyku sa bude, okrem iného, možné presvedčiť o tom, že akademici z Francúzska (Clothilde de la Porte des Vaux z University of Poitiers), Grécka (Dimitrios A. Kourtis z Aristotle University of Thessaloniki), Poľska (Józef Ciągwa a Konrad Graczyk z University of Silesia in Katowice), Rakúska (Christian Neschwara z University of Vienna) či Švédska (Peggy Gustavsson z Lund University) vo významnej miere obohatili túto medzinárodnú konferenciu a poskytli nám možnosť nahliadnuť do ich národných legislatív a histórie detailnejšie, než by sa nám, ako cudzincom, mohlo podariť.

Hodnota výnimočných myšlienok sa navyše vždy znásobuje v podnetnom prostredí a v priateľskej atmosfére. Objektívne hodnotiac podľa prednesených príspevkov a diskutie a subjektívne hodnotiac na základe dojmov, si dovoľíme tvrdiť, že predmetnej konferencii nechýbal ani jeden z týchto, v spoločnosti stále živých, rozmerov. Dúfame, že v podobnom či dokonca širšom okruhu pozvaných budú prediskutované v budúcnosti ešte mnohé zaujímavé témy.

Konferencia bola usporiadaná v rámci grantového projektu VEGA č. 1/0549/15 *Právne postavenie Židov na území SR v rokoch 1939 – 1942 so zreteľom na niektoré vybrané oblasti právnej úpravy v stredoeurópskom kontexte*.

Peter Vyšný, Monika Martišková, Ingrid Lanczová